

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף סז

ההיא איתתא: מעשה באשה שאמרה לאיש אחד 'לך תקנה לי קרקע מקרוב משפחה שלי'. הלך אליו ואמר לו הקרוב 'אני מוכר לה בתנאי שאם יהיה לי כסף לשלם לה היא תחזיר לי את הקרקע בחזרה'. אמר לו השליח 'אתה והיא קרובים' כלומר יהיה בסדר.

אמר רבה בר רב הונא: אמר רבה בר רב הונא על כך, המשפט 'את ונוולא אחי' גורם שהמוכר סומך בדעתו על כך שהוא יוכל לקבל בחזרה את הקרקע אם יהיה לו כסף, ולכן הוא לא מקנה את הקרקע בקנין גמור. ומשכך -

ארעא הדרה וכו': הקרקע חוזרת אם יהיה לו כסף. אבל השאלה היא: מה הדין עם הפירות שהאשה אכלה בינתיים? כי נמצא שהכסף שהיא שילמה היה הלוואה למוכר, והיא קבלה את הפירות בינתיים כריבית על ההלוואה. האם זו ריבית קצוצה' ולכן היא 'יוצאת בדיינים' (כלומר בית דין מוציאים אותה מהמלווה = האישה), או שזה רק 'אבק ריבית' שלא יוצאת בדיינים.

תשובה: **אמר רבה בר רב הונא מסתברא וכו'.**

אמר ליה אביי לרבה 'משכנתא' מאי: מה הדין באדם שלווה כסף מחבירו, ומשכן את השדה שלו בעבור החוב, ולא סיכם עם המוכר שיאכל את הפירות. אבל המוכר ירד מעצמו לשדה ואכל את הפירות, ולאחר מכן הלווה החזיר את החוב. ונמצא שהמלווה אכל את הפירות בריבית. האם כאן מוציאים את הפירות ממנו או לא?

הספק הוא - האם זה דומה למקרה הקודם או לא. דהיינו כמו ששם אין זו ריבית קצוצה, בגלל שהמוכר של השדה לא קצץ (= סיכם) עם השליח של האשה שהיא תאכל בינתיים את הפירות עד שהוא ישיג את הכסף ויקח את השדה בחזרה. אם כן גם כאן הלווה לא קצץ עם המלווה שיאכל את הפירות של השדה הממושכנת, ואין זו ריבית קצוצה. או ששם הטעם שלא מוציאים את הריבית בגלל שזו היתה 'מכירה'

ובדרך מכירה איסור ריבית הוא רק מדרבנן, מה שאין כן כאן שזו 'הלואה' והריבית שלה היא מדאורייתא.

תשובה: אמר ליה התם טעמא מאי? משום דלא קץ ליה, הכא נמי לא קץ ליה!

אמר רב פפי עבד רבינא: היה מעשה כנ"ל במקרה של מכירת שדה בתנאי שהמוכר יוכל לשלם את הכסף ולקבל את השדה בחזרה, והקונה אכל את הפירות בינתיים. ורבינא חישב כמה פירות אכל הקונה, והוציא ממנו את הכסף ונתן למוכר. ושלא כדעת רבה בר רב הונא הנ"ל.

*

אמר מר בריה וכו' הא משכנתא: לווה שמשכן את שדהו למלווה בעבור הלואה (ולא סיכם איתו שיאכל פירות), 'באתרא דמסלקי' דהיינו במקום שהמנהג הוא שבכל עת שיש כסף ללווה הוא יכול לבוא ולפרוע את ההלוואה ולסלק אותו מהשדה.

אם המלווה אכל את הפירות של השדה בשווי של ההלוואה, ובא הלווה וטוען לבית דין 'אני לא מעוניין שהמלווה יאכל את הפירות שלי בריבית'. בית דין שמין את הפירות שאכל המלווה בכמה הם נמכרים בשוק, ואם השווי שלהם כסכום ההלוואה, הם מסלקים אותו מהשדה. כי הוא בעצם כבר קיבל את פרעון ההלוואה שלו. ואפילו שהפירות הללו זה רק 'אבק ריבית' שאינה יוצאה בדיינים? אמנם מכיון שהלווה הזדרז לבוא לבית דין עוד קודם שהמלווה אכל את שאר הפירות, הוא יכול לעכב על המלווה שלא ימשיך לאכול את הפירות בריבית.

(אבל משכנתא במקום 'דלא מסלקי' דהיינו שהמנהג הוא שהלווה לא יכול לפרוע את החוב במשך מספר שנים, לכולי עלמא בשנים הללו השדה שייכת לגמרי למלווה, כי בעצם אין כאן הלואה אלא מכירה של השדה לכמה שנים. ומותר למלווה לאכול את הפירות, ואפילו אם הוא אכל פירות בשווי של החוב לא ניתן לסלק אותו מהשדה).

אכל טפי: אבל אם המלווה כבר אכל פירות יותר משווי ההלוואה לא מוציאים ממנו את מה שאכל, כי כאמור זה רק 'אבק ריבית'.

ולא מחשבינן: וכן אם יש ללווה הזה הלואה נוספת שלקח מהמלווה הזה, לא מחשבים את הפירות הנוספים שאכל המלווה כתשלום על ההלוואה השניה.

ובדיתמי: אבל יתומים שלוו ומשכנו שדה, והמלווה אכל את הפירות. אם הוא אכל יותר משווי ההלוואה מוציאים ממנו את הכסף, וכן אם יש להם הלוואה נוספת אצלו מחשבים את התוספת כפרעון על ההלוואה השניה. והטעם, כי בית דין הם אביהם של היתומים והם לא מוחלים לו על העודף שהוא אכל, והרי זה כאילו הם סלקו אותו מיד לאחר שגמר לאכול את שווי החוב.

אמר רב אשי: רב אשי חולק וסובר שאפילו אם המלווה אכל רק את השיעור של החוב, לא מסלקים אותו מהשדה בלי לשלם לו את החוב. משום שמתחילה המלווה אכל את הפירות בתורת ריבית ולא כפרעון על החוב. ולכן אם נוציא אותו מהשדה בלי לשלם לו על החוב, נמצא שאנחנו מוציאים ממנו את ה'אבק ריבית' שאכל ופורעים איתו את החוב שהלווה חייב לו, אך הרי אבק ריבית לא יוצא בדיינים!

עבד רב אשי עונדא: ורב אשי סובר שהוא הדין גם ביתומים. ולכן רב אשי פסק ליתומים קטנים שדינם כמו 'גדולים' דהיינו כמו סתם אנשים, ואם כן הם לא יכולים לסלק את המלווה לאחר שהוא אכל את הפירות בשווי החוב בלי שהוא ישלמו לו את החוב.

*

אמר רבא בריה דרב יוסף: 'משכנתא באתרא דמסלקי' אסור למלווה לאכול את הפירות משום 'אבק ריבית' אלא רק 'בנכיתא', כלומר בסיכום שבכל שנה הוא מוריד סכום מסויים מהחוב. (ואז אפילו אם הוא אוכל יותר פירות מההפחתה של החוב, אין בזה ריבית. משום שיש כאן ספק האם השדה באמת תניב פירות או שהיכול לא יצליח, ונראה הדבר כמכירה). אמנם לתלמיד חכם אסור לאכול אפילו בנכיתא, כדי שלא ילמדו ממנו לזלזל באיסור ריבית.

שאלה: **אלא במאי ניכול:** באיזה מקרה יהא מותר לצורבא מרבנן לאכול פירות? והתשובה 'בקיצותא'. ויתבאר להלן.

קושיא: **הניחא למאן דאמר וכו':** נחלקו רב אחא ורבינא האם מותר לאכול פירות בקיצותא או לא. אמנם יש שתי לשונות מה זה 'קיצותא'.

היכי דמי קיצותא: מה זה קיצותא? ללשון הראשון המלווה אומר ללווה 'עד חמש שנים אני אוכל פירות בלא נכיתא, ומכאן ואילך אני אחשב את כל הפירות שאוכל ואפחית אותם מהחוב'. והטעם שזה מותר, כי זה נראה כמו אריס שמסכם עם

הבעל הבית שיעבוד בשדה ויאכל את הפירות של החמש שנים הראשונות, והבעל בית יאכל את השנים הנוספות (ריטב"א).

איכא דאמרי: ללשון השני אין שום היתר לאכול פירות בלי נכייטא, אלא 'קיצותא' הכוונה שהמלווה אומר ללווה שעד חמש שנים הוא יאכל את הפירות בנכייטא ומכאן ואילך הוא יחשב את כל הפירות ויפחית אותם מהחוב.

מאן דאסר בקמייתא: ממיילא, ללשון הראשון כל המחלוקת היא רק בקיצותא שבחמש השנים הראשונות אוכל המלווה בלא נכייטא, אבל בקיצותא של 'הלשון השני' (שאוכל אותם בנכייטא) סובר ה'לשון הראשון' שלכולי עלמא מותר לעשות זאת. ואם כן זה מה שיעשה צורבא מרבנן. אבל ללשון השני שהמחלוקת היא אפילו בנכייטא, אם כן למאן דאמר שאוסר קיצותא (והיינו אפילו באופן כזה), מה הפיתרון לצורבא מרבנן?

תשובה: כי משכנתא דסורא: כמו 'משכנתא דסורא' שהיו כותבים בה שהמלווה אוכל פירות כך וכך שנים ובסופם השדה חוזרת ללווה בניכוי גמור של החוב. בכזה מקרה נראה הדבר 'כמכירה' של הלווה למלווה את השדה במחיר מוזל. ולכן אפילו שבאמת המלווה אוכל פירות יותר מהחוב, הדבר מותר.

*

רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע אמרי תרוייהו, האי משכנתא באתרא דמסלקי: משכנתא שהמלווה אוכל פירות ומנכה ללווה מהחוב, במקום שנהגו שהלווה יכול לסלקו מהקרקע ע"י שישלם לו את החוב, אין למלווה כל זכות בגוף הקרקע, ולכן -

- **אין בעל חוב גובה הימנה,** כלומר אם המלווה מת ונפלה הקרקע לפני בניו, אין הבעל חוב של המלווה (= שהמלווה היה חייב לו כסף) יכול לגבות את חובו מהקרקע (= שכעת היא של בניו היתומים של המלווה), לפי שאין למלווה כל זכות בגוף הקרקע ובניו שירשו ממנו את הקרקע הרי היא כשאר מטלטלין, והדין הוא שמטלטלין של יתומים לא משתעבדים לבעל חוב.
- **ואין הבכור נוטל בה פי שנים,** דהיינו לדעת הסובר במס' בבא בתרא שהבכור לא נוטל פי שנים בירושת אביו במלווה (= בחוב שחייבים לאביו), אינו נוטל פי שנים בקרקע זו, לפי שהקרקע אינה מוחזקת ביד אביו אלא הרי היא כחוב שחייבים לאביו.

- **ושביעית משמטתה**, כלומר שאם הגיעה שנת השמיטה לפני שהלווה פרע לו את החוב, הרי החוב נשמט, ואנו לא אומרים שכיון שהקרקע ביד המלווה לכן זה נחשב כאילו הוא כבר גבה את החוב, והטעם הוא לפי שהקרקע לא שייכת לו.

ובאתרא דלא מסלקי: אבל במקום שנהגו שהלווה לא יכול לסלק את המלווה מהקרקע ע"י פריעת החוב, הרי שהקרקע שייכת למלווה, ולכן הבעל חוב של המלווה יכול לגבות את חובו מהקרקע כדין יתומים שירשו קרקע מאביהם שהבעל חוב גובה את הקרקע בחובו, וכן הבכור נוטל בה פי שנים לפי שהקרקע היתה מחוזקת ביד אביו, ואין השביעית משמטת את החוב משום שזה נחשב שהמלווה כבר גבה את החוב.

ואמר אמר מר זוטרא משמיה דרב פפא: משכנתא שהמלווה אוכל פירות ומנכה ללווה מהחוב, אם אכן הלווה בא וישלם לו את החוב הרי הוא מסלקו אפילו **מתמרי דאבודיא**, דהיינו מהתמרים התלושים שעל גבי המחצלות (= כשהיו תולשים את התמרים מהדקל, היו שוטחים מחצלות תחת הדקלים והתמרים היו נופלים עליהם).

ואי אגבהנהו בסיסי קננהו: אבל אם המלווה כבר נתן את התמרים בתוך הסלים לאחר שנטלם מן המחצלות, הרי הוא קנה אותם בהגבהה זו והם שלו.

ולמאן דאמר: ולסוכר (במס' בבא בתרא) שאם כליו של הלוקח נמצאים ברשות המוכר והניח הלוקח חפץ בתוך הכלי קנה הלוקח את החפץ כיון שהכלי נחשב כחצירו, הרי שכאן המלווה קנה את התמרים אפילו כשהם עדיין על המחצלות ולא הגביה אותם לתוך הסלים, לפי שקנה אותם בקניין חצר ואין הלווה יכול לסלקו מהם.

*

פשיטא: דבר פשוט הוא שבמקום שנהגו שהלווה יכול לסלק את המלווה מהקרקע, אלא שהמלווה התנה עם הלווה שלא יוכל לסלקו עד כך וכך שנים, שאינו יכול לסלקו, לפי שעל מנת כן נתן לו את המעות, וקרקע נקנית בכסף, ונמצא שהמלווה קנה את הקרקע לכך וכך שנים כפי התנאי.

אלא באתרא דלא מסלקי ואמר מסתלקנא, מאי: השאלה היא מה הדין במקום שנהגו שהלווה לא יכול לסלק את המלווה מהקרקע, והמלווה אמר ללווה שהוא יסתלק מהקרקע מתי שהוא יפרע לו את החוב, האם צריך לעשות קניין על זה כיון שיש כאן רק דיבור בעלמא, ואם לא יעשו קניין המלווה יוכל לטעון אח"כ שאינו רוצה לשנות מהמנהג, או שלא צריך לעשות קניין כיון שאמר לו זאת בשעת נתינת המעות שעל מנת כן נותן לו את המעות.

*

אמר איזיל ואייתי זוזי, לא אכיל: אם הלווה אמר למלווה 'אני הולך להביא לך את הכסף ומעכשיו אל תאכל פירות', אסור לו לאכול, כיון שהמעות כבר מוכנות אצל הלווה ואין לו רשות להמשיך לאכול. ומדובר במקום שהלווה יכול לסלק את המלווה.

איזיל ואטרח ואייתי זוזי: אבל אם הוא אמר לו 'אלך ואטרח למצוא להביא לך את הכסף ומעכשיו אל תאכל פירות', נחלקו האמוראים האם מותר לו לאכול או לא.